

«ἡ μήτηρ πασῶν τῶν λοιπῶν, καθόσον πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῆς». Ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἂν καὶ νέα, ἔλαβε θέσιν ἐν ταῖς μεγίσταις, καὶ ἀποδείξεις εἶναι ἡ μεγάλη συρροὴ τῶν πιστῶν κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἐνστάσεις, τῶν μὲν θεωροῦντων αὐτὴν νέαν, τῶν δὲ ἐκ τοῦναντίου ἀναγόντων αὐτὴν εἰς ἀρχαιότατον χρόνον καὶ ἰσχυριζομένων, καθὰ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει. Ζωρὶς ν' ἀναλαμβάνη τὴν ἐπεθεβαίωσιν τῆς μαρτυρίας, ὅτι ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦτο γνωστὴ ἐκ μακροτάτου καὶ «ἑορτάζετο ἀπὸ Θοράκης μέχρι Γαδείρων». Τὰ Χριστούγεννα τῆς Δύσεως εἰσχωροῦσι μεγάλως εἰς Ἀνατολήν, ἐνῶν τὰ Ἐπιφάνεια εἰς τὴν Δύσιν μετὰ ἐλάσσονος σπουδῆς. Ἐνιαχοῦ ἀντὶ τὰ ἑορτάζωσι τὰς δύο ἑορτάς, ἑορτάζουσι μίαν συγχέοντες αὐτάς, ἀλλαγῶν δέ, ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχεδὸν πανταχοῦ, αἱ δύο ἑορταὶ ἕμειναν ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων. Ἐορτάσαν κατὰ τὸν χρόνον αὐτῶν τὰ Χριστούγεννα καὶ τὰ Ἐπιφάνεια. Ἀλλὰ τότε τὰ Ἐπιφάνεια δὲν ἴσαν ἀμέσως ἡ ἑορτὴ τῆς γεννήσεως, διετήρησαν τὰ πρόσθετα αὐτῶν στοιχεῖα, τὴν ἀνάμνησιν τῆς λατρείας τῶν Μάγων καὶ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰωάννου, σχεδὸν ὡς συμβαίνει παρ' ἡμῶν σήμερον.

Τὰ Χριστούγεννα τῆς 25 δεκεμβρίου ἐπεκράτησαν ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ, οἱ δὲ λόγοι οὗτοι εἶναι τόσον καταπληκτικοί, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ τοὺς ἐκθέσωμεν. Ἐν πρώτοις, ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Θεοφανείων μεγαλοπρεπεστέρα συμβολικὴ παράστασις, ἐν τῇ τῶν Χριστουγέννων ὑπῆρχε στοιχεῖον ἀνθρωπινωτέρας φύσεως καὶ συγκινητικώτερον. Ἐπειτα αἱ Ἐκκλησίαι, αἵτινες παρεδέχθησαν τὰ Χριστούγεννα, ἴσαν πολυαριθμότεραι καὶ ἰσχυρότεραι, ἄλλως δὲ πρὸς τὴν Δύσιν ἐχώρει ὁ χριστιανισμός. Πᾶσαι αἱ νεοτευχεῖς ἐκκλησίαι ἴσαν δυτικά καὶ παρεδέχοντο ἀδιστακτικῶς τὰ Χριστούγεννα.

Τοιοῦτοτρόπως μέγα γεγονός προκύπτει ἐκ τῆς ἱστορίας, ὁ θεμελιὸς ὑπὸ διπλοῦν τύπον, ἀνατολικὸν καὶ δυτικόν, τῆς ἑορτῆς τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ δύο τύποι συναντῶνται καὶ συμπλέκονται. Ἀνὰ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὰ Χριστούγεννα συντηροῦσι τὸν μεταδοτικὸν καὶ φαιδρὸν χαρακτῆρα. Αἱ σημερινὰ συνήθειαι, οἰκογενεακαὶ ὀμηγύρει, δῶρα πρὸς τὰ τέκνα καὶ δένδρα τῶν Χριστουγέννων εἶναι ἐκδηλώσεις, ἀπορρέουσαι ἐκ τοῦ βαθέως καὶ τρυφεροῦ αἰσθημάτων, τὸ ὅποιον ἡ Ἐκκλησία ἔθηκε καὶ θὰ θέτη πάντοτε εἰς τὴν ἐπέτειον ταύτην ἑορτῆν. Ἡ συμβολικὴ αὕτη τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἡμέρα θὰ προκαλῆ πάντοτε τὴν παγκόσμιον εὐγνωμοσύνην.

ΤΟ ΕΤΟΣ

ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Σκύθης μοναχός, Διονύσιος ὁ Μικρὸς λεγόμενος, ἀββᾶς μοναστηρίου τινὸς ἐν Ρώμῃ, ἀποθανὼν τῷ 556, καθώρισε τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ τῷ ἔτει 754 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης καὶ 4714 τῆς ἰουλιανῆς περιόδου. Ἡ χρονολογία αὕτη γενικῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἐγένετο καὶ σήμερον ἐτι ἐν χρήσει ὑπάρχει ἀπὸ δύο ὁμῶς αἰῶνων ἀνεγνωρισθῆν ὡς ἐσφαλμένη, καὶ οὐδεὶς σήμερον ἱστορικὸς ὑπάρχει μὴ ἀποδεχόμενος ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐγεννήθη τρία τοῦλάχιστον ἢ τέσσαρα ἔτη πρότερον.

Εὐρίσκωμεν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τέσσαρα σπουδαῖα διδόμενα, ἐξ ὧν δυνατόν νὰ ὀρίσωμεν ὡς ἐγγίστα τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ.

1. Κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἐν κεφαλαίῳ Β' εδαφίῳ 1 (Πρβ. Λουκ. Α', 5 καὶ Ματθ. Β', 22), ὁ Ἰησοῦς ἐγεννήθη ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἡρώδου τοῦ βασιλέως.

2. Κατὰ τὸν Λουκᾶν (Β', 1), ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἐπὶ Αὐγούστου ἀπογραφὴν τῆς Ἰουδαίας.

3. Κατὰ τὸν Ματθαῖον (Β', 2, 16), ἀστὴρ ἐπεφάνη τοῖς Μάγοις ἐν Ἀνατολῇ καὶ προῆγεν αὐτοὺς ἕως οὗ ἔστιν ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον.

4. Κατὰ τὸν Λουκᾶν τέλος (Γ', 23), ὁ Ἰησοῦς ὅτε ἐβαπτίζετο ἦν τριακονταετής.

Προσεκτικὴ μελέτη τῶν διδομένων τούτων ἀναγκάζει νὰ καθορίσωμεν τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὸ ἔτος 746 καὶ πρὸ τοῦ ἔτους 751 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης· διότι ἡ μὲν τῆς Ἰουδαίας ἀπογραφὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνη πρὸ τοῦ ἔτους 747 τὸ ταχύτερον, ὁ δ' Ἡρώδης ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 750—751.

§. 1. Τὸ ἔτος τῆς τελευτῆς τοῦ Ἡρώδου.

Αἱ περὶ τούτου πληροφορίαι τοῦ Ἰωσήπου εἰσὶν ἀκριβέσταται. Ἐκ τε τῆς Ἰουδαϊκῆς αὐτοῦ Ἀρχαιολογίας (ΙΖ', 8, 1, 6, 10) καὶ ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου (Α', 33, 8) προκύπτει ὅτι ὁ Ἡρώδης ἐτελεύτησε 37 ἔτη μετὰ τὸ ψήφισμα τῆς Συγκλήτου, δι' οὗ ἀνιγορεύθη βασιλεὺς, καὶ 34 ἔτη μετὰ τὴν πραγματικὴν ὑπ' αὐτοῦ κατοχὴν τῆς ἐξουσίας.

Τὸ ψήφισμα τῆς Συγκλήτου ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ κοινῇ αἰτίσει τοῦ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου, ἐξ οὗ ἐπεται ὅτι οἱ δύο ἀντίζηλοι διπλάγημένοι τότε ἦσαν· ἐπειδὴ δὲ ἡ μόνη διαλλαγὴ αὐτῶν ἐγένετο, κατὰ Δίωνα τὸν Κάσσιον (48, 28), ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς Φουλβίας, ἦτοι ἐν ἔτει 714 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, ἐπόμενον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δέον νὰ ὀρισθῆ ἡ ἀναγορευσις τοῦ Ἡρώδου ὡς βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, τῆς δὲ βασιλείας αὐτοῦ ἐπὶ 37 παραταθείσης ἔτη, ὁ θάνατος αὐτοῦ συμπίπτει τῷ ἔτει 750—751.

Καίτοι ὁ Ἡρώδης ὠνομάσθη βασιλεὺς διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς Συγκλήτου τῷ 714, τὴν ἀρχὴν ὁμοῦ κατέλαβε μόνον ἀφοῦ κατεκτίσατο τῇ βοήθειᾳ τῶν Ρωμαίων τὸ βασίλειον, νικῆσας τὸν Ἀντίγονον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ. Ἡ ἥττα αὕτη τοῦ Ἀντιγόνου καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐγένετο πάλιν τρία μετὰ τὸ ψήφισμα ἔτη, τῷ ἔτει 717 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, καί, ὡς ῥητῶς ὁ Ἰώσηπος λέγει, τὸν τρίτον μῆνα Σιδᾶν (ἰούνιον ἢ ἰούλιον). Τὰ τριακοντατέσσαρα ἔτη τῆς βασιλείας, ἄπερ προσμετρεῖ τῷ Ἡρώδῃ ὁ Ἰώσηπος, ἄγουσι καὶ αὐτῆς ἡμᾶς εἰς τὸ ἔτος 750—751.

Προκειμένον περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν διδομένων ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου ἱστορικοῦ ἀριθμῶν, παρατηροῦμεν ὅτι, κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ἀριθμεῖ τὰ ἔτη τῶν ἡγεμόνων ἀπὸ τοῦ μηνὸς Νισᾶν, ὥστε μία ἡμέρα πρὸ τῆς 1 τοῦ Νισᾶν ἢ μετ' αὐτὴν ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἓν ὅλον ἔτος.

Ἡ διάρκεια καὶ τὸ τέλος τῶν βασιλείων τῶν τριῶν τοῦ Ἡρώδου ἰδὼν ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτὸ πόρισμα.

Ὁ Ἀρχέλαος ἐκβάλλεται καὶ ἐξορίζεται τὸ δέκατον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἦτοι ἐν ἔτει 759· διεδέξατο ἄρα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τῷ 750—751. Φίλιππος, ὁ τετράρχης τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος, ἀποθνήσκει κατὰ τὸ 37 ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὸ ἔτος 786 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης· ἐβασίλευσεν ἄρα τῷ ἔτει 750—751 ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἡρώδου. Ἡρώδης ὁ Ἀντίπας, ὁ τετράρχης τῆς Γαλιλαίας, ἐξωρίσθη εἰς Οὐιέννην τῆς Γαλιτίας μετὰ βασιλείαν τεσσαράκοντα τριῶν ἐτῶν ἐν ἔτει 793 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης. Ἄρα τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ συμπίπτει τῷ 750—751.

Ἡ ἀστρονομία, ἀργὸς τῇ ἱστορίᾳ προσερχομένη, παρέχει πᾶσαν βεβαιότητα καὶ ἀκριβείαν εἰς τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς τοῦ Ἡρώδου. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐγένετο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου (Ἀρχαιολ. ΙΗ', 6, 4), ἐκλειψὶς σελήνης, οἱ δ' ἀστρονομικοὶ ὑπολογισμοὶ καταδεικνύουσιν ἀκριβέστατα (Ideler, Handbuch. d. Chronolog.) ὅτι πρᾶγματι ἐκλειψὶς ὀρατὴ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐγένετο τὴν νύκτα τῆς 12 πρὸς τὴν 13 μαρτίου ἀπὸ τῆς μῆδος ὥρας καὶ ὀκτὼ λεπτῶν μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας καὶ δώδεκα λεπτῶν. Ἡ πανδέλνυσις τῆς 15 τοῦ Νισᾶν συνέπιπτε κατὰ τὸ ἔτος 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης τῇ 12 ἀπριλίου. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ἡρώδης ἀπέθανε, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, μετὰ 7 ἢ 8 ἡμέρας, ὁ θάνατος αὐτοῦ καθοριστέος εἰς τοὺς μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 750 μῆνας.

§. 2. Ἡ τῆς οἰκουμένης ἐπὶ Αὐγούστου ἀπογραφὴ.

Κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, ἡ ἐν Βηθλεὲμ γέννησις τοῦ Χριστοῦ συμπίπτει γενικῇ ἀπογραφῇ διαταγείσῃ ὑπὸ Αὐγούστου καὶ γενομένη ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κυρινίου. Τὴν γενικὴν ταύτην ἀπογραφὴν ἠρνήθησαν τινες, καὶ ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς κατηγορεῖται ὅτι διὰ δεινοῦ ἀναχρονισμοῦ συνέχευε ταύτην μετὰ τῆς γενομένης μετὰ μίαν δεκαετίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Κυρι-

νίου, ἀνθυπάτου Συρίας, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐξωρίσθη ὁ Ἀρχέλαος καὶ ἡ Ἰουδαία μετέπεσεν εἰς ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

Τὸ ζήτημα εἶναι ὄντως δοδαρότατον διὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν, διότι, λυομένου ὡς οἱ ἀρνούμενοι καὶ κατήγοροι ἀποφαίνονται, ποῦ μένει ἡ διαβεβαίωσις τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπογραφῆς ταύτης, ἥς ἐνεκα ἐπορεύθησαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ Ἰωσήφ καὶ Μαρία ἡ μήτηρ αὐτοῦ;

Καὶ πρῶτον ἀπιθανὸν ὄλως ὅτι ὁ Ἰερὸς Λουκᾶς συγγέει τὰς δύο ἀπογραφάς, ἀφοῦ ἀμφοτέρας ταύτας γινώσκει καὶ ποιῆται λόγον περὶ αὐτῶν (Λουκ. Β', 2. Πρὸξ. Ε', 37). Συγγέει τις τὰ ἀγνωστα αὐτῶ, διακρίνει δὲ πάντοτε τὰ γνωστά, διότι ἡ γνώσις συνεπάγεται τὴν διάκρισιν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ἡ μὲν πρώτη ἀπογραφικὴ ἐργασία, περὶ ἥς ποιῆται λόγον, ἦν ἀπλῶς ἐγγραφή προσώπων, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων ἐν τῷ τόπῳ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, ἡ δὲ δευτέρα (Πρὸξ. Ε', 37) ἀπέβλεπεν εἰς ἐπιβολὴν φόρων καὶ συνεπλήρου τὴν ὑποδοῦλωσιν τῶν Ἰουδαίων, ἦν ἡ πρώτη ἐπιτηδείως παρεσκεύασε. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ ληγάτου τῆς Συρίας Κυρινίου, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τὴν τακτικὴν διοικήσιν τοῦ αὐτοῦ Κυρινίου, γενομένου πραιτώρος τῆς ἐπαρχίας τῆς Συρίας, μεθ' ἧς εἶχε προσαρτηθῆ ὀριστικῶς ἡ Ἰουδαία.

Πρόκειται ἄρα ν' ἀποδειχθῆ ὅτι γενικὴ ἀπογραφὴ διετάγη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ὅτι ἐπεξετάθη αὕτη εἰς τὴν Ἰουδαίαν περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρώδου, ὅτι ἐτελέσθη ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ Κυρινίου, αὐτοκρατορικοῦ ληγάτου ἐν Συρίᾳ, ὅτι εἶναι ἄλλη ἢ ἡ μετὰ δέκα ἔτη γενομένη, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς συμπλήρωσις τῆς ἐπὶ Ἡρώδου ἀρξαμένης. Νομίζομεν δὲ ὅτι δυνάμεθα ἐν πάσῃ ἀμεροληψίᾳ νὰ ἀποδείξωμεν ἱστορικῶς τὰ διάφορα ταῦτα γεγονότα καὶ ἀπαλλάττοντες τὸν ἱερὸν Λουκᾶν τῆς ἐπὶ ἀναχρονισμῷ μομφῆς νὰ δώσωμεν εἰς τὰ ἐδάφια 1 καὶ 2 τοῦ Β' κεφαλαίου ἐρμηνείαν, ἦν οὐδεὶς σοφὸς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ.

Ὁ ἐπιφανὴς Μόμσεν ἀπεφάνετο ὀριστικῶς οὐ μόνον κατὰ τοῦ γεγονότος γενικῆς ἀπογραφῆς τῆς Ἰουδαίας πρὸς τῆς ἐν ἔτει 759 - 760 ἐκθρονώσεως τοῦ Ἀρχελάου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ δυνατοῦ αὐτῆς. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἶναι ἄξιον συζητήσεως ἀλλ' ὑπερβαίνει τὸ μέτρον καὶ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν δοδαρότητα τοῦ ἱστοριογράφου χλευάζων τοὺς θεολόγους καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτοῖς, διότι, ὑπὸ προκατελημμένων ἰδεῶν δεσμευόμενοι, ἠθέλησαν νὰ πείσωσιν ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ γείνη τοιαύτη ἀπογραφὴ.

* * * Ἀπαραίτητόν μοι φαίνεται νὰ προταχθῶσιν ἐνταῦθα σαφεῖς τινες λεπτομέρειαι περὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀπογραφῆς.

Σκοπὸς οὐσιώδης αὐτῆς ἦν ὁ ἔλεγχος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ῥωμαίων πολιτῶν καὶ ἡ ἐπίσημος γνώσις τῆς καταγωγῆς, τοῦ ὀνόματος, τῆς ἡλικίας, τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς περιουσίας τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν. Ἡ ἀπογραφὴ ἀπετέλει τὴν βάσιν τοῦ καθορισμοῦ τῶν φόρων, ἐξ οὗ καὶ τὸ λατινικὸν αὐτῆς ὄνομα **κῆνδος** (census). Ἐκάστος πολίτης ἐγγραφομένος ἐν τῷ βιβλίῳ ἔδιδεν ἅμα τὸν ὄρκον πίστεως, οὗτω δ' ἡ ἀπογραφὴ ἀπέβαινεν ἐν χερσὶ τοῦ κοσμοκράτορος λαοῦ μέσον ὑποδοῦλώσεως. Οὐδεὶς σχεδὸν ὑπάρχει τῶν ὑποταγέντων τῇ Ρώμῃ λαῶν, Γαλατῶν, Βρετανῶν, Ἰσπανῶν, Σαλασσῶν, Κιλικῶν καὶ Ἰουδαίων, παρ' ὧν ὁ ὄρκος καὶ ὁ φόρος δὲν προῦκάλεσαν ἐξεγέρσεις, φοβεράς ἐνίοτε.

Ἄλλως δὲ τὸ διοικητικὸν τοῦτο μέτρον συνεδέετο μετὰ παντὸς τοῦ οικονομικοῦ τῆς Ρώμης συστήματος, τοῦ τοδοῦτον δεξιῶς καὶ ἐπιμόνως ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐφαρμοσθέντος. Πρὸς ἀκριβεστέραν τούτου κατανόησιν, ἀνάγκη νὰ συνδέσωμεν τὸ μέτρον τοῦτο μετὰ τῆς κτηματολογικῆς ἀπογραφῆς παντὸς τοῦ κράτους καὶ μετὰ τῆς γενικῆς μεταρρυθμίσεως τῶν ἡμερολογίων. Κατ' οὐσίαν ἡ Ρώμη ἀπεσκόπει εἰς τὸν φόρον· ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ προσωπικοῦ φόρου, ἀνάγκη ἦν ἀπαριθμῆσεως τῶν κατοίκων, πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἐγγείου φόρου ἔδει νὰ καταμετρηθῶσι τὰ κτήματα, καὶ πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς εἰσπράξεως νὰ διακανονισθῆ ὁμοιομόρφως τὸ ἡμερολόγιον.

Ὁ Αὐγούστος οὐδενὸς τούτων παρημέλησεν· ἀπέστειλε ληγάτους τοῦ κίνσου πρὸς ἀπογραφὴν τῶν ὑπνκῶν, γεωγράφους καὶ γεωμέτρους διὰ τὸ κτηματολόγιον, καὶ ἅμα τῇ πρώτῃ ἀπο-

γραφῇ ἐπέβαλε τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς Ἕλλησι τὸ σταθερὸν ἡλιακὸν ἡμερολόγιον τῶν Ῥωμαίων. Τὰς δ' ἐργασίας ταύτας ἐπεσφράγιζεν ἡ εἰσπραξις αὕτη τοῦ κίνσου, τῆς συντάξεως, τοῦ φόρου.

Ἡ προσωπικὴ ἀπογραφὴ ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς γεννήσεως, κατὰ τὸ καθιερωθὲν διὰ θεσπίσματος τοῦ ὑπάτου Κλαυδίου ἔθος, δύο αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ. Ἡ πρὸς ἀπογραφὴν ἀπαιτούμενη δὴλωσις περιελάμβανε λεπτομερεῖς πληροφορίας. Οἱ ἐλεύθεροι ὤφειλον νὰ δηλώσωσι τὸ ὄνομα, τὴν κατοικίαν, τὴν ἀξίαν τῶν κτημάτων, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, τῆς μητρὸς, τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ νὰ ὁμώσωσιν ὄρκον (Διον. Ἀλικ. Δ', 5, 15). Κατ' Οὐλπιανὸν τὸν Τύριον (Βιβλ. Β' De Censibus), ἡ ἡλικία τῶν ἐγγραφομένων ἔδει νὰ σημειωθῆ, καὶ δίδωσι τὸν λόγον τούτου· ἡ ἡλικία ἠδύνατο ν' ἀπαλλάξῃ τῆς πληρωμῆς φόρου, ὡς τοῦτο ἐγένετο ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς διοικήσεως τῆς Συρίας, ἐν αἷς ὁ προσωπικὸς φόρος ἐτελεῖτο ὑπὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν συμπληρωσάντων τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὑπὸ δὲ τῶν γυναικῶν μετὰ τὸ 12ον. Ὑπόχρεοι εἰς τὴν ἀπογραφὴν εἶναι καὶ αἱ ἐλευθέραις τάξεως γυναῖκες (Διον. Ἀλικ. Δ. 15).

Τὸ ἰδιάζον τοῦτο χαρακτηριστικὸν διακρίνει τὰς ἰουδαϊκὰς καὶ ῥωμαϊκὰς ἀπογραφάς. Παρὰ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις αἱ γυναῖκες δὲν παρίστανται, παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ὀφείλουσιν ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ νὰ πληρώσωσιν αὐτοπροσώπως τὸν προσωπικὸν φόρον. Γνωστὴ ἄλλως ἐκ τῆς ἱστορίας ἡ ἑορτὴ Paganalia, ἡ ὑπὸ Σερούτου Τυλλίου νομοθετηθεῖσα, περὶ ἧς λόγον ποιῆται ὁ σύγχρονος τῷ Αὐγούστῳ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (Βιβλ. Δ'. 4). Πάντες οἱ τῶν ἀγρῶν κάτοικοι (Pagani) ὤφειλον νὰ παραστώσι κατ' αὐτάς, εἰσφέροντες ἕκαστοι τὸ numisma αὐτῶν, τὸ δὲ νόμισμα τοῦτο διάφορον ἦν διὰ τοὺς ἀνδρας, διὰ τὰς γυναῖκας καὶ διὰ τὰ παῖδια. Καταφανὲς ἐκ τούτου ἀποβαίνει τὸ λεπτολογικὸν τῶν Ῥωμαίων πνεῦμα· οἱ τῶν θυσῶν προϊστάμενοι ἐγίνωσκον οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων ἕκαστου δήμου καθ' ἡλικίαν τε καὶ κατὰ γένος. Ἡ ὑποχρέωσις τῶν γυναικῶν εἰς τὸ ἐγγράφασθαι κατὰ τὴν ἀπογραφὴν διετηρήθη καὶ βραδύτερον. Ὁ Σωζόμενος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (Βιβλ. Ε' κεφ. 4), τὸν λόγον ποιούμενος περὶ ὁμοίας ἀπογραφῆς γενομένης ἐν Καισαρείᾳ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, λέγει αὐταῖς λέξεσιν ὅτι «τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν ὄντων **γυναῖξιν καὶ παιδῶν** ἀπογράψασθαι καὶ καθάπερ ἐν ταῖς κόμαις φόρους τελεῖν προσεκάλει».

Ἡ ἀπογραφικὴ ἐργασία ἐτελεῖτο ἐν ὀνόματι καὶ ἐκ διαταγῆς τοῦ Αὐγούστου. «Ὁ δὲ Καῖσαρ Αὐγούστος (λέγει Σουίδας ἐν λ. **Ἀπογραφῆ**), εἰκόσιν ἀνδρας τοὺς ἀρίστους τὸν βίον καὶ τὸν τρόπον ἐπιλεξάμενος, ἐπὶ πάσῃ τῇ γῆν τῶν ὑπνκῶν ἐξέπεμψε, δι' ὧν ἀπογραφὰς ἐποιήσατο τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν οὐσιῶν, αὐτάρκην τινὰ προστάξας τῶν δημοσίων μοῖραν ἐκ τούτων εἰσφέρεισθαι».

Προκύπτει ἐκ τοῦ ἐδαφίου τούτου ὅτι ἡ μεγάλη ἀπογραφικὴ ἐργασία ἀπέκειτο εἰς εἰδικὸν τοῦ αὐτοκράτορος πληρεξούσιον καὶ ἦν ἀνωτέρα τῆς τακτικῆς δικαιοδοσίας τῶν κυβερνώντων τὰς ἐπαρχίας ἀνθυπᾶτων. Ἐν ταῖς διατάξεσι ταύταις ἀποκαλύπτεται τὸ συνετὸν καὶ περιεσκεμμένον ῥωμαϊκὸν πνεῦμα· διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ἠσφάλιζε τὴν ἐπιτυχίαν, διὰ δὲ τῆς ἀπονομῆς τοῦ ἔργου τῆς ἀπογραφῆς εἰς ἔξοχα πρόσωπα προελάμβανε τοὺς σθετερισμοὺς τῶν ἀνθυπᾶτων. Οἱ ἔκτακτοι οὗτοι ἀπεσταλμένοι ἀπεκαλοῦντο censitores ἢ legati pro praetore καὶ ὑπεδοιοῦντο εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν ὑπὸ ὑποδεστέρων ὑπαλλήλων καλουμένων adjutores ad census.

Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ διητύθυνεν αὐτοπροσώπως τῷ 27 π. Χρ. ἐν τῇ Ναρβωνικῇ τὴν ἀπογραφὴν, ὅτε δὲ κατόπιν ἀπέστειλε τὸν Δροῦσον ὅπως συνεχίσῃ αὐτὴν ἐν ταῖς ἐξ ἐπαρχίαις τῆς Γαλατίας, ἐκάστη τῶν ἐπαρχιῶν τούτων εἶχε τὸν ἴδιον αὐτῆς διοικητήν. Ἐξήκοντα μ. Χ. ἔτη ὁ Τάκιτος (Ann. XIV, 46 κ. ε.) ἀναγράφει τὴν δευτέραν τῆς Γαλατίας ἀπογραφὴν. Τίς ὁ ἐνεργῶν αὐτὴν; Οἱ τακτικοὶ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν; Οὐχί, ἀλλ' ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναφέρει, ὁ Κοῖντιος Βολούσιος, Σῆξτος ὁ Ἀφρικανός, ὁ Τρεβέλιος Μάξιμος. Ὁ censor, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Γερμανικοῦ τῷ 13 μ. Χ., λαμβάνει ἐνίοτε τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων τῆς χώρας, ἦν ἀπογράφει.

Αἱ ἀπογραφαὶ μέγα διαδραματίζουσι πρόσωπον ἐν τῇ βασι-

λεία τοῦ Αὐγούστου. Διέταξε τὰς ἀπογραφὰς καθ' ἐκάστην πενταετίαν ἐν Ρώμῃ, πολλάκις δ' ἐπεξέτεινε ταύτας εἰς τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ τῆς ἐν Ἀκτιῷ ναυμαχίας μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐννεαὶ ἀριθμοῦνται ἀπογραφῆαι, ὧν αἱ τρεῖς μείζονα ἔχουσι σημασίαν καὶ εἰδὸν ἀναγεγραμμένοι ἐν τῇ πολυκρότῳ ἐπιγραφῇ τῆς Ἀγκύρας.

Ἀναμολογητέον ὅμως ὅτι τὸ ἠκρωτηριασμένον τοῦτο μάρμαρον λόγον ποιεῖται μόνον περὶ τῆς ἀπογραφῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν καὶ οὐχὶ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, ὁ Αὐγούστος ἐποιήδατο ἐν Ρώμῃ τρεῖς μεγάλας ἀπογραφὰς, τὴν μὲν πρώτην τῷ 726 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, 26 ἔτη πρὸ τῆς παρ' ἡμῖν χρονολογίας, μετ' Ἀγρίππα τοῦ συνυπάτου αὐτῷ, τὴν δὲ δευτέραν τῷ 746 ἀπὸ Ρώμης, 7 δ' ἔτη πρὸ τῆς παρ' ἡμῖν χρονολογίας, μόνος, περιβεβλημένος τὴν ὑπάτον ἀρχὴν, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Κινσώριου καὶ Ἀδινίου, τὴν δὲ τρίτην τῷ 767 ἀπὸ Ρώμης καὶ 13 μ. Χρ. καθ' ἡμᾶς, κατὰ τὸ τελευταῖον, δῆλον ὅτι, ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, μετὰ Τιβερίου τοῦ συναυτοκρατορευόντος αὐτῷ, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Σήξτου Πομπηίου καὶ Σ. Ἀπουλνίου. Ἐὰν ἐγένετο ἀπογραφὴ τῶν ἐπαρχιῶν, πρόδηλον ὅτι ἐγένετο κατὰ συνέπειαν καὶ ὡς συμπλήρωμα τῆς τῶν πολιτῶν. Αἱ δύο αὗται ἀπογραφῆαι συμπληροῦσιν ἀλλήλας.

Ἄλλως δὲ τὸ ἔθος τοῦ συνεχίζειν τὴν τῶν πολιτῶν γενικὴν ἀπογραφὴν διὰ τῆς τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἐλευθέρων πολιτῶν ἐτηρήθη πρὸ τε τοῦ Αὐγούστου καὶ μετ' αὐτόν. (Τίτ. Λιβ. ΧΧΙΧ, 37 Τάκ. Ann. XIV, 16).

Ἐλλείψει ὅπου κειμένου περὶ τῆς ἀπογραφῆς ταύτης τῶν ἐπαρχιῶν, ὑπάρχουσι τοῦλάχιστον θετικαὶ ἐνδείξεις ὅτι πράγματι ἐγένετο αὕτη:

Ὁ Τάκιτος, ὁ Σουετώνιος καὶ Δίων ὁ Κασσιός παρέχουσιν ἀναντίρρητον τοιαύτην ἐνδειξιν. Καὶ ὁ μὲν Τάκιτος (Ann. I, 2), λόγον ποιεῖται περὶ βιβλίου (Libellum) ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ Αὐγούστου γεγραμμένου, ἐν ᾧ ἦσαν σεσημειωμένοι πάντες οἱ πόροι τοῦ κράτους, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τὰ ὄπλα πολιτῶν καὶ συμμάχων (socii), τῶν πλοίων, τῶν βασιλείων, τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν τελῶν καὶ τῶν φόρων, τῶν δαπανῶν, τῶν ἐπιχορηγιῶν. Ὁ δὲ Σουετώνιος (August., 101), ὁμιλῶν ἐπίσης περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ὅπερ ἀπθικαλεῖ Breviarium imperii, λέγει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε σημειώσει ἐν αὐτῷ πόσοι στρατιῶται ὑπῆρχον ὑπὸ τὰς σημαίας, πόσον χρῆμα ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ ἢ ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, πόσα τὰ καθυστερούμενα ἐκ τῶν φόρων. Ὁ δὲ Δίων (LVI, 33) ἐπαναλαμβάνων τὰ τοῦ Σουετωνίου προστίθησιν ὅτι ὑπῆρχον ἐτι ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ καὶ πάντα τὰ παραπλήσια, ὅσα εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ εἰς τὸ κράτος ἐνδιαφέροντι.

Τοιαῦται σημειώσεις, τόσον λεπτομερεῖς, ὀριστικαὶ καὶ θετικαὶ δὲν γίνονται βεβαίως κατ' ἐπίνοιαν, ἀλλὰ προϋποθέτουσιν ἔρευναν καὶ ἔρευναν μεγάλαν· ἐρωτώμεν δὲ πάντα καλῆς πίστεως ἱστορικὸν ποῖον ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει ἄλλο ὄνομα εἰς τὰς ἐρεῦνας ταύτας ἐδίδοτο εἰ μὴ τὸ τῆς γενικῆς ἀπογραφῆς;

Ἡ ἀπογραφὴ αὕτη ἐπανελήθη κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ἀγκύρας ἀναφερομένης τρεῖς ἐποχάς; Ἄγνωστον τοῦτο, ἀλλὰ βέβαιον ὅτι ἀρμοδιώτερα τῶν δύο ἄλλων πρὸς τὴν μεγάλην ταύτην πράξιν ὑπάρχει ἡ δευτέρα. Τῷ ἔτει 746 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης (7 πρ. Χρ.) ἡ αὐτοκρατορία διατελεῖ ἐν πλήρει εἰρήνῃ, ὁ ναὸς τοῦ Ἰανοῦ ὑπάρχει κεκλεισμένος ἐπὶ δωδεκαετίαν, ὁ Αὐγούστος εὔρηται ἐν τῷ κολοῦνι τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὄλωσ ἐπιβεβλημένος εἰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις. Τότε καταμετρεῖ τὰς γαίας καὶ ἀπογράφει τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, ἐπιδάλλει τὸ διορθωμένον αὐτοῦ ἡμερολόγιον, καθορίζει τοὺς φόρους καὶ διακανονίζει τὴν εἰσπραξίν αὐτῶν.

Πᾶσα ἄρα αἱ ἱστορικαὶ πιθανότητες καὶ σπουδαιότατοι λόγοι πληρότητα δικαιολογοῦσι τὰ τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην».

Παραλειπομένων τοῦ Ὁροσίου (VI, 22) καὶ Ἰσιδώρου τοῦ Σεβίλλης (Orig. V, 36), ὧν ἡ ἀμεροληψία δύναται νὰ κριθῇ ἀμφισβητήσιμος, ὁ Κασσιόδωρος (Var. III) καὶ ὁ Σουίδας, ὁ μὲν δυνάμενος ν' ἀρυσθῇ ἐκ πηγῶν νῦν ἀπολομένων, ὁ δὲ ζῶν ἐν μέσῳ τῶν ἀνεπάρκων ἐτι μνημειὸς τῆς ἀρχαιότητος, ὧν πολλὰ πολῦτιμα ἀποσπάσματα ἡμῖν περιέσωθεν, ἀμφότεροι ἐπιμαρτυροῦσι κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῖς τρόπον τὸ ἀληθές τῆς μεγάλης

πράξεως, ἥτις ἐτελέσθη τῷ 7 πρ. Χ. ἔτει, ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡρώδου, πράξεως ἧς τὰ ἀποτελέσματα ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν ὁ Τάκιτος, ὁ Σουετώνιος καὶ ὁ Δίων καὶ τὴν ὁποῖαν ὁπτιῶς ἀνέγραψε μόνος ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

* * *

Ἄλλὰ νέα ἀναφύεται δυσχέρεια.

Ἀποδεικνυόμενον ὅτι ἡ γενικὴ αὕτη ἀπογραφὴ ἐγένετο, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἐπεκταθῆ αὕτη εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀφοῦ τὸ μικρὸν τοῦτο βασίλειον δὲν ἦτο τότε ἐπαρχία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους; Ἡ ἀπογραφὴ ἐφηροῦτο εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὰ συμμαχικὰ βασίλεια. Ἐνταῦθα κεῖται τὸ ζήτημα.

Δὲν παραγνωρίζομεν ὅτι οὐδὲν ὅπως ὑφίστατο διαφορὰ μετὰ τῶν ὡς ἀναποσπάστων τῆς αὐτοκρατορίας μερῶν προσσηρημένων τῇ Ρώμῃ χωρῶν, αἵτινες καλοῦμεν ἀποικία ἢ ἐπαρχία διωκοῦντο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ Ῥωμαϊκῶν ἀρχῶν φ' ἄνεός, καὶ τῶν χωρῶν, εἰς ἃς ἡ Ρώμη ἐπέτρεπε πρόσχημα ἀνεξαρτησίας διδουσα αὐταῖς βασιλεῖς, οὓς αὕτη ἐξέλεγε, ἀφ' ἑτέρου· ἀλλ' οὐχ ἥττον δοδαρὰ πλάνη θὰ ἦτο τὸ πιστεῦν ὅτι αἱ χώραι αὗται ἀπέλαυνον πραγματικῆς αὐτονομίας.

Οἱ σύμμαχοι οὗτοι τῆς Ρώμης, ὅπως ἀρχαιότερον οἱ λαοὶ τῆς Ἰταλίας, ἦσαν ἔργῳ ἀληθεῖς ὑπήκοοι τοῦ κράτους καὶ ὑποβιβλημένοι, ὡς ἐκεῖνοι, εἰς τὴν ἀπογραφὴν. Ὁ Τάκιτος (Ann. IV, 41) λέγει τοῦτο ὁπτιῶς προκειμένου περὶ τοῦ κρατερίου τοῦ βασιλέως Ἀρχελάου ἐν Κιλικίᾳ: *Nostrum in modum deferre census adgebatur gens Archelao regi subiecta.* Ταῦτο καὶ ἐν Ἰουδαίᾳ ἐπὶ Ἡρώδου ἐγένετο.

Ἄλλως δὲ μὴ ἠσμονιάσωμεν πῶς οἱ Ῥωμαῖοι τὸ μικρὸν τοῦτο βασίλειον καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν ἐθεώρουν· τὸ μὲν ὡς κτήσιν αὐτῶν, τὸν δὲ ὡς ὑποτελῆ. Ἐὰν ἐπέτρεψαν νὰ ὑπάρξῃ τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἐπὶ ἴδιον ἀρχοντα, ἐπραξάν τοῦτο ἐκ πολιτικῆς συνέσεως, θεωροῦντες αὐτὸ ὡς προπύργιον κατὰ τῶν τοσοῦτον ἀννύχων Πάρθων καὶ Ἀράβων. Ἄλλως, διετίθουν τὰ τοῦ ἔθνους τούτου ὡς αὐτοὶ ἠδοῦλοντο. Μὴ ὁ Ἀντώνιος δὲν ἐδώρηδα τῇ Κλεοπάτρᾳ, αἰτησαμένη πᾶσαν τὴν Παλαιστίνην, μέρος τῆς χώρας ταύτης; Καὶ ἐὰν ὁ Ἡρόδης ἐβασιλεύει, τίς ὁ ἀνακρούσας αὐτὸν βασιλέα; Οὐχὶ ἄρα τὸ ὑπὸ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου αἰτηθὲν ψήφισμα τῆς Συγκλήτου; Ἄλλ' ἐν τῇ διοικήσει αὐτοῦ ἐκέκταν τὴν αὐτονομίαν πραγματικοῦ ἡγεμόνος; Πολλοὶ γεδεῖ κατὰ πᾶσαν ὥραν οἱ τῆς Συρίας ἀνθύπατοι ὡς κύριοι ἐν Ἰερουσαλὴμ καὶ ἐν παντὶ τῷ βασιλείῳ παρουσιάζονται· οὐδεμία τοῦ βασιλέως τούτου πράξις ἐκτελεῖται ἄνευ τῆς αὐτοκρατορικῆς κερύσεως. Ἐὰν πρὸς ἴδιον λογαριασμὸν εἰσπράττη φόρους ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ αὐτὸς ὅμως ὀφείλει τελεῖν φόρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἐὰν θέλῃ νὰ δικασῇ καὶ νὰ καταδικασῇ τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα, φροντίζει νὰ ζητῇ ἐκάστοτε τὴν ἄδειαν τοῦ Αὐγούστου. Καὶ οὐ μόνον φόρον τελεῖν ὀφείλει, ἀλλὰ καὶ παρεῖν ὡς πάντες οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς ἐπικουρικὰ στρατεύματα. Τῷ 747 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ὁ Ἡρόδης ἐξολοθρεῖ ἀραβικά τινα στίφη, διαταράττοντα νὰ ἀνατολικά τοῦ κράτους αὐτοῦ ὄρια· ἡ Ρώμη κακῶς εἶδε τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ Αὐγούστος μινύει αὐτῷ ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ φέρηται πρὸς αὐτὸν οὐχὶ ὡς πρὸς σύμμαχον, ἀλλ' ὡς πρὸς ὑπήκοον.

Τὸ ὑποδουλωτικὸν τοῦτο σύστημα, οὗ παρεθέμεθα χαρακτηριστικὰς τινὰς λεπτομερείας, καταδεικνύει ἀρκούντως τὴν ἐνώπιον τῆς Ρώμης ἦσαν τὰ κρατεῖδια ταῦτα καὶ πόσον ἐπεβάλλετο αὐτοῖς ἡ ἀπογραφὴ, ἡ μόνη βάσις ἐφ' ἧς καθορίζετο τὸ ποσὸν τοῦ πληρωτέου ἐτησίου φόρου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν καιρῷ πολέμου δοθησομένων ἐπικουρικῶν στρατευμάτων. Ἄλλ' ὅμως εὐλαδουμένη ἡ Ρώμη τὴν φαινομενικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν κρατῶν τούτων καὶ ἀποφεύγουσα νὰ θίξῃ τὴν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἰδίᾳ εὐεξάπτον ἐθνικὴν φιλαίαν, ἐπέτρεπε κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ ὄρκου πίστεως νὰ λέγηται σὺν τῷ ὀνόματι τοῦ Αὐγούστου τὸ τοῦ Ἡρώδου. Ἡ Ρώμη ἐκέκταν εἰς ὑψίστον βαθμὸν τὴν τοῦ συγκρινῶν τέχνην· οἱ νόμοι αὐτῆς εἶχον ἐλαστικότητα, δι' ἧς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ συνεμορφοῦντο πάντοτε πρὸς τοὺς τόπους καὶ τοὺς χρόνους.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ρώμη, πρὶν ἢ ἀπολήξῃ εἰς τὴν μεταπολίτιν τῆς Ἰουδαίας ἐς ἐπαρχίαν—μεταπολίτιν, ἥτις αἰρουσα πᾶσαν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἰουδαίων, καθιερώθη, ὡς εἰπεῖν, διὰ τῆς ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κυρινίου, τῷ 9 μ. Χρ. ἔτος, φορολογί-

θεως—, προεδράθησε να παρασκευάσῃ εἰς τοῦτο τὰ πνεύματα διὰ πολιτικῆς δεξιῶς ἐπιδρομικῆς. Ἡ δ' ἀπογραφὴ τοῦ 747 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ἦν ἡ πρώτη ὀριστικὴ πρᾶξις τῆς προσαρτήσεως ταύτης.

Ἀπορία ἐξεφράσθη πῶς τοιαύτη πρᾶξις ἀπεσιωπήθη ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Ἰωσήπου, ὅστις ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ αὐτοῦ Ἀρχαιολογίᾳ πλήρη καὶ λεπτομερῆ ἀφήκεν ἡμῖν τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρώδου ἀφήγησιν. Ἡ σιωπὴ μάλιστα αὕτη ἀντετάχθη εἰς τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ἦν οἱ ὀρθολογισταὶ κριτικοὶ ἀδιστακτικῶς ἐσφαλμένῃν διεκίρυσαν. Ἄλλ' ἡ ἀποδιδομένη τῷ Ἰωσήπῳ σιωπὴ δὲν φαίνεται πραγματικὴ καθὼς δὲ ὁ Τάκιτος, ὁ Σουετώνιος καὶ ὁ Δίων ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν γεγονότα, ἀπερ ἄνευ γενικῆς ἀπογραφῆς τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τῶν συμμάχων βασιλείων ἀποβαίνουσιν ἀνεξήγητα, οὕτω καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικός, ἀμεροληπτότερον ἐξεταζόμενος, ἀποκαλύπτει ἡμῖν γεγονὸς προὔποτιθῆν ἐπίσης τὴν τῆς γενικῆς ταύτης ἀπογραφῆς ἐφαρμογὴν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

Καὶ ὄντως ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ (XVII, 2, 4) ὁ Ἰωσήπος λέγει τάδε :

«Φαρισαῖοι καλοῦνται, βασιλεῦσι δυνάμενοι μάλιστα ἀντιπράσσειν· προμηθεῖς κἄκ τοῦ προὔπου εἰς τὸ πολεμεῖν τε καὶ βλάπτειν ἐπιρμηνοί. Παντὸς γοῦν τοῦ ἰουδαϊκοῦ βεβαιώσαντος δι' ὄρκων ἢ μὴν εὐνοῆσαι Καίσαρι καὶ τοῖς βασιλέως πράγμασιν, οἶδε οἱ ἄνδρες οὐκ ὤμοσαν ὄντες ὑπερεξακισχίλιοι καὶ αὐτοὺς βασιλέως γυμνώσαντος χρήμασιν. . .»

Τί λοιπὸν ἦν ὁ ὄρκος οὗτος; Τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος δὲν προδίδει ρωμαϊκὴν καταγωγὴν; Ἡ δὲ διατύπωσις δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ κατὰ τὰς ρωμαϊκὰς ἀπογραφὰς; Ἐὰν δὲ γνωστὰ ὑπάρχωσι τὸ ὄνομα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντιστάντων Φαρισαίων, δὲν ἀποδεικνύει τοῦτο ὅτι προσωπικῶς ἐκλήθησαν ἐνώπιον ὑπαλλήλων ἐντεταλμένων νὰ λάβωσι τὸν ὄρκον τῆς πίστεως αὐτῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς τὸν βασιλέα; Τὸ πόρισμα τοῦτο πλεῖστοι τῶν δωρῶν ἀδιστακτικῶς ἀπεδέχθησαν, νομίζομεν δὲ ὅτι δυσχερῶς νὰ διαψιδοτηθῆ δύναται. Ἄλλως δὲ, συγγραφεῖς τινες, ἐν οἷς ὁ Wieseler (Chronologische Synopse), ἐξήγησαν τὴν σιωπὴν τοῦ Ἰωσήπου ὅδε: Ὁ συνετὸς ἱστορικός ἀποφεύγει ὅσον οἶόν τε πᾶσαν ἰδέαν καὶ πᾶν γεγονὸς, ὃν ἡ δὴλωσις ἠδύνατο νὰ γεννήσῃ ὑπονοίας παρὰ ταῖς ρωμαϊκὰς ἀρχαῖς περὶ τῆς ὑπακοῆς τῶν ὁμοφύλων αὐτῷ. Οὕτω, ἢ εἶπεῖν, ἐπεξηγεῖται ἡ μεροληπτικὴ τᾶν αὐτοῦ ἐκθεσις περὶ τῆς προσδοκίας τοῦ Μεσσίας καὶ τῶν πολυειδῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ.

* *

Νέα τις καὶ τελευταία δυσχέρεια προκύπτει ἐκ τοῦ κείμενου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. «Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρινίου».

Ἡ ἱστορία ὀριστικῶς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Κυρινίος διοικητῆς τῆς Συρίας ἐγένετο μόνον περὶ τὸ 6 ἢ 7 ἔτος μ. Χ. δὲν ἦτο ἄρα δυνατόν νὰ διευθύνῃ ἀπογραφὴν, γενομένην ζῶντος τοῦ Ἡρώδου, ἦτοι ἐννέα ἢ δέκα ἔτη πρότερον. Ἐπομένως ὁ ἀναχρονισμὸς εἶναι κατάδηλος.

Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου ἐδῶκεν ἀφορμὴν εἰς διάφορα συστήματα, ἀπερ οὐχὶ τὴν αὐτὴν πάντα ἔχουσιν ἀξίαν.

Οὐδαμῶς ἀποδεχόμεθα τὸ ἐσχάτη ἀμνηχανία καταφύγιον τῶν θυσιάζοντων τὸ δεύτερον τοῦτο ἐδάφιον ὡς ἐσφαλμένῃν ἐρμηνείαν ἀδαοῦς τινος, ἐρμηνείαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ περιωριστοῦ παρεξηγησθέν ἀνεπαισθητῶς εἰς τὸ κείμενον. Ἀφοῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει ἀπογραφὴν ἄλλαν τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρινίου γενομένης, ἦν καὶ αὐτὸς οὗτος γινώσκων (Πράξ. Ε', 39), διατί οὐδὲν εἶπε δυνάμενον νὰ προλάβῃ τὴν σύγχυσιν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ἀναγνώστη; Ἐὰν τὸ ἐδάφιον τοῦτο ἦναι μεταγενεστέρη προσθήκη, πῶς οὐδὲν ὑπάρχει χειρόγραφον ἄνευ τῆς προσθήκης ταύτης καὶ πῶς ἡ Βουλγάτα ἀνέγραψεν αὐτὸ σὺν πᾶσι τοῖς λοιποῖς μὴ ὑπονοήσασα τὸ ἐσφαλμένον;

Συνετώτεροι ἐρμηνευταὶ προσέφυγον πρὸς δικαιολογησιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ εἰς τὴν γραμματικὴν, διορθοῦντες «αὕτη ἡ ἀπογραφὴ ἐγένετο πρώτη ἡγεμονεύοντος» ἀντὶ τοῦ «πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος», ὡς ἄλλως ἔχει καὶ τὸ ἀρχαιότατον κείμενον, οἷον ἀναγινώσκειται ἐν τῷ σιναϊτικῷ κώδικι τῷ ἀνακαλυφθέντι καὶ

δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ Τίσιενδορφ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῆ ὅτι «Ἡ ἀπογραφὴ ἐγένετο πρὶν ἢ ἡγεμονεύσῃ τῆς Συρίας ὁ Κυρινίος». Ἡ λύσις αὕτη, ἦν δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν γραμματικὴν, προετάρθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Hervaert Nov vera Chronol., 1612), ὅστις ἐπάγεται πολλὰ παραδείγματα ἐκ τῶν ἐλλήνων συγγραφέων ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι γίνεται ἐνίοτε χρῆσις τοῦ πρώτη ἀντὶ τοῦ συγκριτικοῦ προτέρη. Θεοφύλακτος ὁ Βουλγαρίας, ἐπόμενος βεβαίως τοῖς προγενεστέροις ἐλλήσιν ἐρμηνευταῖς, οὕτως ἐνόησε καὶ ἠρμηνεύσε τὸ ἐδάφιον τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ.

Ἄλλοι ἐρμηνευταὶ, ἀντὶ νὰ διακρίνωσι τὰς δύο ἀπογραφὰς, ἀποφαίνονται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου, οὗ ἢ μὲν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ ἀναφερομένη ἀπογραφὴ ἦν ἡ ἐναρξίς, ἢ δὲ μετὰ δεκαετίαν ἐπὶ Κυρινίου ἀποτίμησις ἢ συντέλεια, καὶ μεταφράζουσι τὸ ἐγένετο διὰ τοῦ δυνατελέσθη, δυνατεπληρώθη. Ἄλλὰ δυσχερῶς ἐκ γραμματικῆς ἀπόψεως ὑποστηρίζεται ἡ ἐρμηνεία αὕτη, ἡ ἐξαιρετικὸς ἄλλως ἐξ ἱστορικῆς ἀπόψεως.

Διὰ τί ὅμως νὰ μὴ ἐμμείνωμεν εἰς τὸ κείμενον καὶ εἰς τὴν ἀπλήν καὶ σαφῆ τοῦ συγγραφέως δὴλωσιν ὅτι ἡ ἀπογραφὴ αὕτη, διάφορος τῆς δευτέρας, τῆς μετὰ δεκαετίαν γενομένης, ἐξετελέσθη πράγματι ὑπὸ τοῦ Κυρινίου, ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας; Γινώσκωμεν ἀληθῶς ὅτι τότε τακτικὸς διοικητῆς τῆς Συρίας ἦν, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν μαρτυρίαν τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ὅστις ἐγίνωσκεν ὅσον καὶ ἡμεῖς τὸ κείμενον τοῦ Λουκᾶ, οὐχὶ ὁ Κυρινίος, ἀλλ' ὁ Σέξτιος Σατουρνίνος (Conf. Marc., IV, 19). Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀπογραφῆς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαρτᾶται ἐξ ἄλλης ἢ τῆς τοῦ τακτικοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχῆς; Ἐν δὲ τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦναι ἀνατεθειμένη ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς τὸν Κυρινίον; Εἰς τοῦτο οὐτε τὰ ρωμαϊκὰ ἔθιμα οὐτε ἡ ἱστορία ἀντιτάσσονται.

Γινώσκωμεν ὄντως — καὶ ἀπεδείχθη τοῦτο ἀνωτέρω — ὅτι τὸ ἔργον τῆς ἀπογραφῆς εἶχε διαπιστευθῆ ἐπὶ Αὐγούστου εἰς ἐιδικῶς ἀπεσταλμένους, ἄνδρας γνωστούς ἐπὶ τῇ χρηστότητι καὶ ταῖς ὑπηρεσίαις αὐτῶν, οἷον εἰς Διονύσιον τὸν Γεωγράφον (Πλιν. Hist. Nat., VI, 14). Ἀφ' ἑτέρου ὁ Τάκιτος (Ann. III., 48) ἀναγράφει ὅτι ὁ Κυρινίος πολλὰς ἀποδοῦς τῷ θεῷ Αὐγούστῳ ὑπηρεσίας, ἀνθ' ὧν τῷ 12 πρ. Χρ. ἔτει τὴν ὑπατείαν ἔλαβεν, ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἔτυχε τῶν τοῦ θριάμβου τιμῶν, καθὸ νικίσας τοὺς Ἀμονάδας, λαὸν τῆς Κιλικίας, καὶ ἐκπορθήσας τὰ ὄχυράματα αὐτῶν. Τίς ἄρα ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας οὗτος, περὶ τῆς νίκης τοῦ ὁποίου ὁ Στράβων (IB', 15) δίδωσιν ἡμῖν νέας λεπτομερεῖας ἐπικυρούσας τὰ τοῦ Τακίτου, λέγων ὅτι ὑπέταξε τοὺς ἀντάρτας διὰ τοῦ λιμοῦ, ἠχμαλώτευσεν τετρακισχιλίους αὐτῶν καὶ οὐδένα ἀφήκεν ἐν τῇ χώρᾳ δυνάμενον ὀπλοφορεῖν; Καθ' ἡμᾶς, ἦν ὁ ληγάτος τοῦ Αὐγούστου, ὁ ἀρχηγὸς τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως, ἥτις εἰς τέσσαρας λεγεῶνας συμποδουμένη, ἐδέσποζεν ἅμα τῆς Κιλικίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης. Ὡς τοιοῦτος καθυπέταξε τοὺς Ἀμονάδας καὶ προέστη τῆς ἀπογραφῆς τῶν ὑποκειμένων τῷ αὐτοκράτορι ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπογραφῆς, ἣς οὐδεὶς ἐξηρέθη, οὕτε ὁ Ἀρχέλαος βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κιλικίας, οὕτε ὁ Ἡρώδης βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Φινίκης.

Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ δικαιολογεῖται τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ «Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρινίου».

Τῆς δ' ἀπογραφῆς ταύτης συμπληρώσεως τῷ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς Ἀγκύρας ἀναφερομένῳ δόγματι τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἔτους 747 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης καὶ 7 π. Χρ. δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν πρὸ τοῦ ἔτους τούτου τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ γενομένην ἐν Βυθλαεῖμ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν. Ἀφ' ἑτέρου, τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος πρὸ τῆς τελευταίας τοῦ Ἡρώδου, ἀδύνατον νὰ ὀρισθῆ ἡ γέννησις αὐτοῦ μετὰ τὸ ἔτος 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης. Ἡ ἐποχὴ λοιπὸν τῆς γεννήσεως, ἡ μεγίστη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, καθοριστέα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 747 καὶ 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης.

(Ἀκολουθεῖ).